

Проведений аналіз наукової літератури показав також, що не дивлячись на велику кількість розробок, присвячених питанням криміналістичної характеристики злочинності у місцях позбавлення волі та їх розслідування, наука не сказала свого рішучого слова з даної проблеми. У зв'язку з цим безсумнівним є висновок про те, що УВП повинна стати об'єктом комплексного наукового дослідження, яке повинно орієнтуватися на реальні потреби практики. У свою чергу, самі слідчі ОВС самі повинні бути досвідченими практиками, мати знання, що необхідні для діагностики змісту цієї характеристики, а також вміти правильно використовувати зазначену інформацію у ході досудового розслідування злочинів в УВП.

Література

1. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2013 р. за даними судової статистики // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 5 (165). – С. 23–34.
2. Курс кримінології: Особлива частина: підручник: у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 480 с.
3. Кримінологія: Особлива частина: навч. посібник / за ред. І. М. Даньшина. – Х.: Право, 1999. – 230 с.
4. Старков О. В. Милоков С. В. Наказание: уголовно-правовой криминологический анализ. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – 461 с.

БАБЧИНСЬКА
Тетяна Володимирівна

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ У РОЗРІЗІ ВИКОНАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Кримінальне судочинство представляє собою одну з найважливіших та найскладніших форм реалізації правосуддя. Перш за все це полягає в тому, що результатом правосуддя може бути суттєве обмеження прав людини, мається на увазі покарання.

За своїм змістом кримінальний процес представляє собою діяльність органів досудового розслідування, прокурора і суду, спрямовану на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду, щоб кожний хто вчинив кримінальне правопорушення був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, а жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного

учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [3].

Саме унеможливлення притягнення до відповідальності невинних осіб, та забезпечення права на захист являється основною метою принципу презумпції невинуватості, який в свою чергу є одним із основних засад дотримання прав людини в демократичному суспільстві.

Цей принцип також знайшов своє відображення в Конституції України, зокрема стаття 62 передбачає, що: «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість і вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь» [2].

Тобто, зміст цього принципу полягає в тому, що особа вважається винною не тоді, коли щодо неї висунене обвинувачення, а лише, коли її винність доведена в установленому законом порядку вироком суду.

При цьому, слід зазначити, що норми Конституції України є нормами прямої дії (стаття 8), це означає, що додаткових нормативних актів для реалізації своїх прав та свобод, передбачених Конституцією України не потрібно.

Разом з тим, керуючись положенням п. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), в якому йдеться про те, що: «кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку»[4], зазначається саме сутність дії такого принципу як презумпції невинуватості, а саме:

- **межі дії цього принципу** (будь-які справи про кримінальне правопорушення, що за своїм змістом ширше поняття злочину, яке використовується в українському законодавстві);
- **момент, з якого особа вважається винуватою** (коли вина особи доведена в законному порядку);
- **недопустимість альтернативної до визначеної законом процедури встановлення винуватості особи** [1].

Крім того, принцип презумпції невинуватості відображає право особи на незалежний та безсторонній суд, оскільки він являється одним із головних елементів справедливого судового розгляду та впливає на процес доказування, оскільки перекладає тягар відповідальності на сторону обвинувачення і доведення має бути по за розумним сумнівом. Цей стандарт нарешті отримав нормативне закріплення в ч. 2 ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [3].

Питання щодо процедури доведення вини у процесуальній теорії є дискусійним. Зведення процедури доведення вини на рівень «поза розу-

мними сумнівами», що визнавався необхідним елементом презумпції в англо-американській системі, а тепер сприйнятий і новим КПК України, є ще одним визнанням цінностей захисту людини від використання державою своєї влади – як зазначив в одному з рішень Верховний Суд США: «Суспільство, що цінує добре ім'я і свободу кожної особи, не повинне визнавати винною людину у вчиненні злочину, якщо існують обґрунтовані сумніви щодо її вини» [5].

Варто також підкреслити важливість цього принципу на арені європейських стандартів. Адже сучасне європейське право з прав людини підтримує ширший сенс презумпції невинуватості, а саме – не лише поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, має відповідати поводженню з невинуватою особою (це положення також знайшло своє нормативне закріплення у ч. 5 ст. 17 КПК), а й досудове розслідування має проводитися, наскільки це можливо, як немовби обвинувачений є невинуватим.

На підставі аналізу практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), можна дійти висновку, що презумпцію невинуватості найчастіше порушують у наступних випадках:

- 1) при виголошенні публічних заяв політиками і прокурорами про чийсь винуватість задовго до закінчення судового процесу;
- 2) коли судові рішення, що не є обвинувальним вироком, відображає думку про винуватість особи;
- 3) під час затримання осіб, підозрюваних та/або обвинувачуваних у вчиненні злочину, і обранні щодо них запобіжного заходу.

Стосовно першого випадку відзначено ряд справ де ЄСПЛ констатував порушення п. 2 ст. 6 Конвенції, спричинене коментуванням представниками влади кримінальних справ яке здебільшого здійснюються політичними та державними діячами, які, майже кожен день по телебаченню, радіо, через інші засоби масової інформації проповідують презумпцію винуватості, стверджуючи на самих ранніх стадіях кримінального провадження про винуватість заявлених конкретних осіб у вчиненні злочинів середньої тяжкості чи тяжких злочинів, заявляючи про абсолютну доведеність їх вини та неминучість покарання судом. це чітко відображено в справі «Шагін проти України» [6], або недотримання журналістами професійної етики, які в своїх репортажах самостійно, чи за наявності не доведених фактів, приписують тій чи іншій особі визначене правопорушення, яке, можливо, вона і не вчиняла. І все це, незважаючи на відсутність судового розгляду щодо вчиненого правопорушення і доведеності вини. Справа «Довженко проти України» [7].

Другим випадком відповідно до практики ЄСПЛ являється відображення у судовому рішенні щодо особи, обвинуваченої у вчиненні кримі-

нального правопорушення, думки про те, що вона винна без доведення її вини відповідно до закону. Це чітко спостерігалось у справі «Грабчук проти України» яку було закрито слідчими органами на досудовому провадженні частково через відсутність доказів у вчиненні злочину та частково з підстав закінчення строків давності притягнення заявниці до відповідальності за недбалість. Рішення слідчого було підтримане Володимир-Волинським місцевим судом, однак це рішення про закриття кримінальної справи щодо заявниці було сформульовано термінологією, яка не залишає сумніву щодо погляду суду на те, що заявниця насправді вчинила злочин, оскільки, на думку суду, в діянні заявниці «вбачаються ознаки злочину, передбаченого статтею 367 Кримінального кодексу України». Оскільки провадження у Володимир-Волинському суді не було кримінальним за суттю, і йому не вистачало ряду ключових елементів, які зазвичай характеризують судові кримінальне провадження, за цих обставин ЄСПЛ вважав, що мотиви, якими керувалися слідчий та Володимир-Волинський суд, становлять порушення презумпції невинуватості [8].

Третій тип порушення презумпції невинуватості має місце під час затримання осіб, підозрюваних та/або обвинувачуваних у вчиненні злочину, і обранні щодо них запобіжного заходу.

Судова практика у багатьох європейській країнах свідчать про зростання запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, які обґрунтовуються ризиком для суспільної безпеки. Однак особа, свободу якої обмежено через підозру в учиненні злочину, зрештою може виявитися невинуватою, і обмеження свободи неминуче буде порушенням статті 5 Конвенції. Затримання особи та взяття її під варту мають відбуватися відповідно до вимог презумпції невинуватості. Насамперед, затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, обрання щодо неї запобіжного заходу, інших заходів процесуального примусу не є доказом вини цієї особи [9].

Отже можна зробити висновок, що презумпція невинуватості являється одним з основоположних принципів кримінального процесу та основним елементом права на справедливий судовий розгляд, правом людини на захист, що є важливим критерієм для становлення та удосконаленню демократичної системи держави. Безумовно велике значення має закріплення цього принципу на законодавчому нормативно-правовому міжнародному рівнях, та удосконалення його на всіх стадіях кримінального провадження. Але все ж таки принцип презумпції невинуватості потребує подальшого опрацювання.

Література

1. Петренко П. Д. Презумпція невинуватості в сенсі статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод на практиці Європейського суду по правам людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/7475>.

2. Конституція України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012 р. – 360 с.
4. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 1950 року.
5. Re Winship 379 US 358 at 365 (1970)
6. Рішення у справі «Шагін проти України» (Shagin v. Ukraine) від 10 грудня 2009 року, заява № 20437/05. – Пп. 85–86.
7. Рішення у справі «Довженко проти України» (Dovzhenko v. Ukraine) від 12 січня 2012 року, заява № 36650/03. – П. 52.
8. Рішення у справі «Грабчук проти України» (Grabchuk v. Ukraine) від 21 вересня 2006 року, заява № 8599/02. – П. 45.
9. Дрягин М. А. Презумпция невиновности в российском уголовном судопроизводстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Иркутск, 2004.

АНТОЩЕНКО Катерина Юріївна
ПУШКАР Ганна Михайлівна

ПРОВАДЖЕННЯ З КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Питання запровадження кримінальних проступків у законодавство України про кримінальну відповідальність є доволі актуальним і зумовлено одним з напрямів кримінально-правової політики нашої держави, який полягає в гуманізації кримінальної відповідальності [3, с. 356].

На цей час легальна дефініція кримінального правопорушення відсутня як у новому Кримінальному процесуальному кодексі, так і в Кримінальному кодексі України. Лише шляхом тлумачення ст. 215 КПК можна логічно припустити, що поняття «кримінальне правопорушення» включає в себе злочин та кримінальний проступок [1]. Але і дотепер у кримінальному законодавстві України єдиною підставою кримінальної відповідальності було вчинення особою такого суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого кримінальним законом (ч. 1 ст. 2, ч. ст. 11 КК) [2].

Отже, на сьогодні коло підстав кримінальної відповідальності розширюється: до них належить і вчинення особою діяння, іменованого «кримінальним проступком». При цьому невирішеним залишаються питання про властивості цього діяння, а саме: чи є воно суспільно небезпечним; чи містить воно «склад проступку» і чим його елементи й ознаки відрізняються від елементів і ознак складу злочину [4, с. 230].

Наразі виникає необхідність легального закріплення поняття «правопорушення» та «проступок», що гарантує дієві механізми, пов'язані із ефективною реалізацією громадянами їх прав, свобод та інтересів, а також забезпечить як окрему взятю особистість, так і суспільство у цілому